

Efemérní architektura pro Ji.hlavu¹

Josef Čančík

Je to zvláštní druh architektury. Druh s jepičím životem. Dům se staví minimálně na desetiletí (než se změní potřeby a prodělá úpravy), interiér obchodu na roky, scénografie umírá spolu se svou inscenací. Architekturu pro filmový festival v Jihlavě jsem si začal nazývat architekturou efemérní. Její životní běh vypadá asi takto: za přibližně 2 měsíce vše vymyslet a připravit, za 4 dny vlastnoručně postavit, 5 dní nechat žít a užít, a nakonec za jediný den zbourat. Už třikrát jsme s kolegou Vítém Šimkem měli příležitost tento cyklus vytvořit a prožít: podíleli jsme se v letech 2009–2011 na 13. až 15. ročníku MFDF Jihlava.

To, že každý festival musí mít vlastní grafický vizuální styl, se již považuje za samozřejmost (autorem těch jihlavských je stabilně ilustrátor a grafik Juraj Horváth). Každý ročník musí být v grafické podobě plakátů, pozvánek, programů, katalogů jasně identifikovatelný. Grafický design slouží a zároveň svou výtvarnou kvalitou přináší přidanou hodnotu. Vytváří 'image', (re)prezentuje. Projeví se to jasně, zaplníte-li polici své knihovničky festivalovými katalogy či shlédnete-li výstavu souboru festivalových plakátů. S architektonickou podobou festivalu už to tak jednoduché není. Nejenže její promyšlená přítomnost není samozřejmá, její angažmá v Jihlavě je spíše zcela ojedinělý jev. Za architektonickou podobu festivalu samozřejmě nelze považovat úpravy prostoru pomocí stavebnicových výstavních systémů a nábytku z fundusů produkčních firem, které obdobné akce (komerční výstavy a prezentace, konference a sjezdy, módní přehlídky a spektakly všeho druhu) zajišťují.

Architektura pro festival není dekorací. Má polohu služebnou: uspokojit pragmatickou potřebu upravit v jednotném duchu prostory festivalového centra, festivalových kaváren atp., zkrátka všechny provozy, které k festivalu vedle samotných projekcí v kinosálech patří: z improvizovat 'scénografii' festivalu v prostorách běžně určených k jinému účelu. Architektura pro festival v našem pojetí má ale navíc jinou polohu, méně utilitární až idealistickou, pro festival nikoli nezbytnou, a tím přirozeně diskutabilní. I když z našeho pohledu jde o polohu neméně funkční, než jakou představuje podoba festivalových interiérů. Snažíme se, aby festival dal svoji přítomnost ve městě znát nejen plakátováním a klasickou inzercí a reklamou. Snažíme se o intervenci ve veřejném prostoru.

¹ Architektonická podoba 13. až 15. ročníku Mezinárodního festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě (www.dokument-festival.cz): ECHTarchitektura (www.echtarchitektura.cz), Josef Čančík, Vít Šimek.

Pravidelným festivalovým divákům a hostům můžeme pomocí prožitku fyzického prostoru pomoci k identifikaci (k zapamatování si) konkrétního ročníku; obyvatele města a náhodné návštěvníky se snažíme upozornit, že se něco děje, že město opět žije festivalem. A všechny dohromady se pokoušíme vytrhnout z všednodennosti a snad i vyprovokovat k zamyšlení nad obsahy, jejichž nositeli se architektonické intervence ve veřejném prostoru snaží být.

Vlastně netuším, nakolik je snaha jihlavského festivalu o koncepční přístup ke své architektonické podobě ojedinelá. Nejsem příliš aktivní a zkušený festivalový turista. Snad v zahraničí nejde o něco příliš výjimečného. Vzhledem k tomu, že u nás kultura živoří, a festivaly jsou tedy chudé Popelky (snad kromě těch několika prominentně hýčkaných), které nikdy nemají jistotu, že přežijí do dalšího ročníku, není divu, že se soustředí především na samotnou podstatu svého zájmu a na 'šaty' už nezbyývá. Platí to také pro jihlavský festival. Každý rok za svou existenci vděčí spíš odhodlání organizačního štábu než státní péči o kulturu. Poslední roky, kdy se rozhodl o svou architektonickou podobu začít důsledněji pečovat, navíc čelí snižujícímu se rozpočtu. A to je největším a nejvýznamnějším festivalem svého druhu v regionu střední a východní Evropy! Titěrný rozpočet je velkou výzvou. Každý ročník byl pro nás řešením rébusu, jak zahrát co nejvíce muziky za co nejméně peněz.

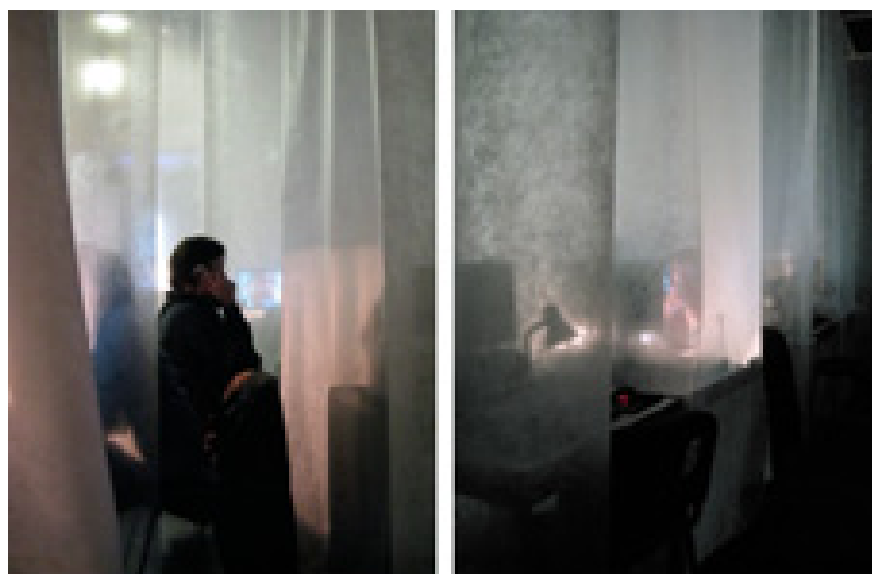
Nutno říci, že by to vůbec nebylo možné, kdybychom nepřistoupili na značně atypický – poněkud partyzánský postup, pro architektky ne zcela obvyklý. Celou architektonickou podobu festivalu totiž nejen navrhujeme, ale s pomocí několika brigádníků také kompletně realizujeme a následně deinstalujeme. Je zřejmé, že dané podmínky do jisté míry předurčují charakter výsledku. Ten bude za daných podmínek vždy 'nízkonákladový' a odpovídající nutnosti pracovat v maximální míře také se zapůjčitelnými nebo sponzorsky či se slevou získatelnými materiály. Toto 'know-how' tvoří nemalou část tvůrčího autorského výkonu.

Jak vypadal v jednotlivých ročnících?

13. MFDF Ji.hlava (2009)

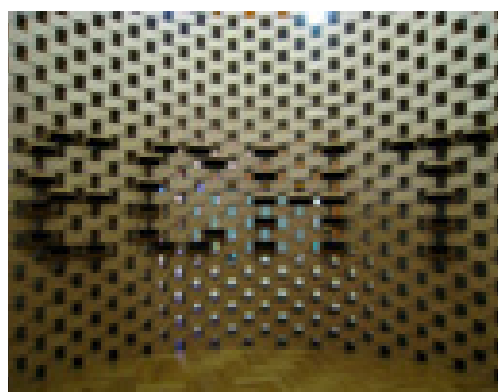
Jedním ze zásadních úkolů bylo přetvořit velký společenský sál kulturního domu DKO (Dům kultury odborů; mimochodem, kvalitní budova od Věry a Vladimira Machoninových z přelomu 50. a 60. let) v tzv. „*Film Industry Area*“ přístupnou pouze „filmovým profesionálům“, která má čtyři sekce: *Guest Service* (stará se o festivalové hosty), *Press Centrum* (zázemí novinářů), *Doc Alliance Films* (sdružení pěti nejvýznamnějších evropských festivalů dokumentárních filmů) a *East Silver*, což je filmový trh, který předkládá televizním dramaturgům a filmovým distributorům snímky ze střední a východní Evropy. Každá část musela dostat v rámci sálu přiměřený prostor k naplnění svých potřeb. Pro *East Silver* to např. znamenalo množství počítačových pracovišť řešených tak, aby filmoví profesionálové mohli během festivalu nerušeně shlédnout desítky až stovky filmů. Proto jsme pro *East Silver* na podiu vytvořili translucenční labyrint, který každému poskytoval určitou míru intimity.

Ve *Film Industry Area* představuje důležitou platformu komunikace s festivalovými hosty systém předávání nejrůznějších tiskovin a vzkazů. Proto jsme

▲▲ 13. ročník MDFD: Dočasné doplnění chybějící nárožní věže budovy DKO. FOTO: ARCHIV AUTORA

▲ 13. MDFD: Translucentní labyrint filmového tržiště East Silver. FOTO: ARCHIV AUTORA

▲▲ 13. MDFD: Velký „rondel“ v ose vstupu do společenského sálu DKO (Film Industry Area). FOTO: ARCHIV AUTORA

◀ 13. MDFD: Uvnitř rondelu byl přístup do všech 1200 schránek, jejichž víka umožňovala plastické hry. FOTO: ARCHIV AUTORA

▲▲ 13. MDFD: Řada šesti „galerií“ ve veřejném prostoru u kina Dukla. FOTO: ARCHIV AUTORA

▲ 13. MDFD: Výtvarníci ze skupiny Kopr pojednávají svoji galerii. FOTO: ANTONÍN MATĚJOVSKÝ

► 13. Interiér galerie zpracované skupinou Kopr. FOTO: ARCHIV AUTORA

jako dominantu sálu vystavěli rondel z přibližně 1200 speciálně navržených a pro festival vyrobených lepenkových boxů, který byl nejen architektonickým objektem sám o sobě, ale především velkou sumou 'poštovních schránek'. Lepenkové krabice jako stavební element musely přitom být konstruovány obezřetně, protože cca 500 z nich mělo být najednou naplněno těžkými katalogy: tím mělo dosáhnout skutečně nemalé hmotnosti, a přitom nesmělo dojít k deformaci jejich spodních vrstev. Kruhová stavba měla uvnitř až zenový charakter. Dále byl vyřešen centrální pult k odbavení festivalových diváků (akreditace, ubytování a festivalový obchod).

Pro kdysi německou Jihlavu je charakteristický motiv nárožních věží. Toto 'pravidlo' budova DKO nerespektuje a zkušené oko architekta hned pozná, že náměstí Svobody, kterému dominuje, cosi chybí. Vytkli jsme si proto skromný cíl alespoň na dobu trvání festivalu urbanistický kontext opravit a nárožní věž jsme na DKO doplnili. Lešeňová věž nesoucí festivalový megaboard a zvýrazněná na své koruně červenými světly se stala hlavním 'poutačem' festivalu. Použití klasického trubkového lešení jako synonyma pro dočasnost zároveň korespondovalo s festivalovým mottem onoho roku: *rekonstrukce*. Lešení tvořilo také poutače před kinem Dukla (festival se odehrával paralelně ve v DKO a v kině Dukla) a také platformu pro doprovodný program - intervenci ve veřejném prostoru: Šest lešeňových kvádrů s bílými stěnami bylo během šesti festivalových dní k dispozici šesti umělcům či uměleckým skupinám (Monsters, Kopr, Juraj Horváth, Svätopluk Mikyta, Eva Maceková, Chrudoš Valoušek). Omezení byli na černobílé zpracování těchto *galerií ve veřejném prostoru*. Důsledně černobílá totiž byla i grafická podoba 13. ročníku festivalu. Každý den o půlnoci se otevírala nová galerie, kterou předtím během dne umělci (na očích veřejnosti) pojednávali.

14. MFDF Ji.hlava (2010)

Stejně jako předchozí rok byly rozsah pro festival upravovaných prostorů a nároky na ně velké, ale rozpočet malý. Navíc jsme opět nechtěli zůstat pouze u saturace utilitárních potřeb festivalu. Stejnou důležitost pro nás měl přesah festivalu do veřejného prostoru. Opět jsme měli záměr konfrontovat festivalového diváka i obyvatele Jihlavy s překvapením a myšlenkovým probuzením, které provokuje náhle se ve městě objevivší temporerní architektura.

Rozpor nízkého rozpočtu a poměrně náročných požadavků na festivalovou architekturu spolu s potřebou dát architektonické podobě festivalu jistou 'monumentalitu' (aby vůbec mělo smysl se jí zabývat) vyžaduje specifický přístup k řešení. Je nutné najít základní stavební princip založený na prvcích, které není nutné nakoupit, ale je možné je vypůjčit od firem, které budou ochotny festival touto formou podpořit. Takovým stavebním elementem se v tom roce stala klasická dřevěná europaleta a v interiérech také surový ocelový pororošt (ocelový rošt používaný např. na podlahy průmyslových staveb apod.). Samozřejmě že použití europalet pro stavbu temporerní architektury není ničím zcela novým. Ostatně, snahu přicházet v architektuře s něčím dosud neviděným považují za pošelilé neb prostě nemožné.

▲ 14. MDFD: „Snový posed“ na rohovém sloupu portiku DKO.
FOTO: MICHAL UREŠ

► 14. MDFD: Posed na sloupu držel bez přidané podpůrné konstrukce i přímé fixace do sloupu samotného.

FOTO: ANTONÍN MATĚJOVSKÝ

▲▲ 14. MDFD: „Čajový pavilon“ před hlavním festivalovým centrem v budově Oblastní galerie Vysočiny. FOTO: MICHAL UREŠ

▲ 14. MDFD: V noci byl pavilon rozsvíceným salonkem. FOTO: MICHAL UREŠ

▲▲ 14. MFD: „Vyhliádková dvojlatrína“ na jihlavském Masarykově nám. poskytovala nové výhledy mimo jiné na (ne)slavný Prior. FOTO: MICHAL UREŠ

▲ 14. MFD: Improvizovaná kavárna v budově OGV (v jedné z výstavních místností). FOTO: MICHAL UREŠ

14. MDFD: Mobilní festivalová snová sauna byla zájemcům k dispozici u rybníka nedaleko centra. Foto: Michal Ureš

Byli jsme rádi, že festivalové centrum se všemi svými provozy, zajišťujícími odbavení festivalových diváků a servis hostům-profesionálům, se oproti minulosti přesunulo do nových prostor Oblastní galerie Vysočiny. Nemuseli jsme tak sami sebe konfrontovat s vlastním loňským řešením. Ovšem stáli jsme před novým problémem: jak vstoupit dočasnou architekturou do hodnotné renesanční budovy. Pokusili jsme se o to pomocí surového dřeva a oceli tak, aby výsledný 'design' nemohl soutěžit s ušlechtilostí prostor domu. Z palet jsme vytvořili 'podia' poroštově-ocelových pultů pro festivalový personál, různé druhy sezení i struktury pracovišť filmových profesionálů v East Silveru (filmový trh) či novinářů v Press Centru. Surově ocelovo-paletové byly i obě festivalové kavárny: komornější v budově galerie i ta v DKO s monumentálním 16 m dlouhým barem.

Pokud jde o motto 14. ročníku, nesl v podtitulku poněkud tajemné sdělení: **Doc.Dream** – dokumentární snění. Spojení snu a dokumentu (reality) se nám stalo inspirací pro paralelní konceptuální architektonickou vrstvu. Do veřejného prostoru města jsme se rozhodli vstoupit několika 'snovými' stavbami z palet a surového řeziva. Tyto drobné **Doc.Dream In** stavby byly značně abstrahovanou interpretací svých archetypů. Nechtěly se archetypům přiblížit podobou, měly

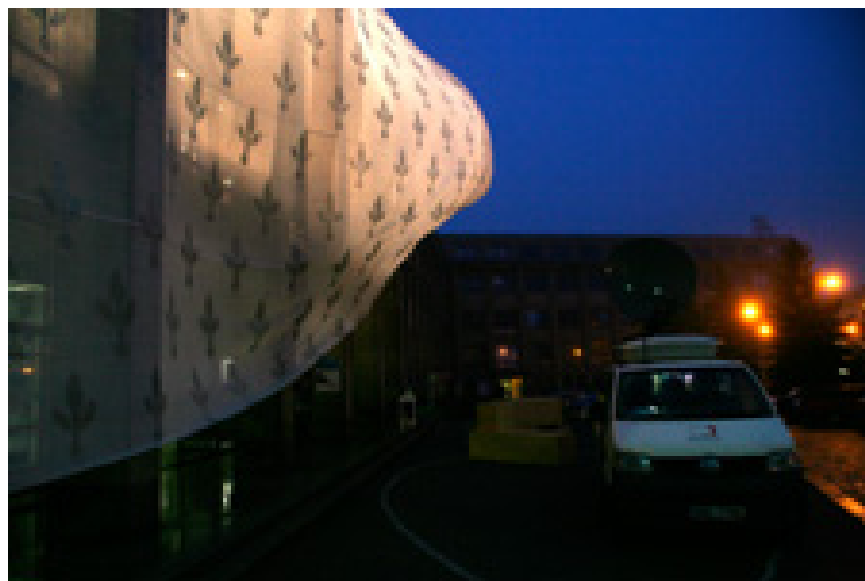
spíš v rámci asociativní hry umožnit pozorovateli/uživateli vlastní interpretace, individuální snění. V užitém rovině samozřejmě všechny tyto stavby sloužily jako poutač výrazně upozorňující na přítomnost festivalu ve městě. Takto bylo možné před festivalovým centrem využít přístřeší *čajového pavilonu* s vysoko položenou prkennou podlahou. Fair-tradeový čaj, kávu či vegetariánskou kuchyni bylo možné zakoupit v přílehlém stánku. Přímo na hlavním jihlavském Masarykově náměstí s neslavně slavným obchodním domem Prior bylo možné usednout do *vyhlídkové dvojlátriny* (hádejte na co byl výhled zaměřen). Uprostřed křižovatky na náměstí Svobody před DKO kroužila auta kolem *seníku*. Přímo na nárožním sloupu monumentálního portiku DKO byl napíchnut *posed*. Výjimkou z paletové jednotnosti byla poslední stavba – u rybníka Stará plovárna jsme umístili *veřejnou snovou mobilní saunu*. Ta byla samozřejmě postavena předem a do Jihlavy už dojela po vlastních kolech. Byla k dispozici festivalovým hostům přetíženým sledováním projekcí stejně jako jihlavským občanům či kterýmkoli zájemcům o duševní i fyzickou očistu.

Nutno dodat, že tentokrát byla stavba festivalové architektury obzvláště náročná. Rukama nám při vykládce, neustálé manipulaci a stavbě samotné prošlo všech 450 použitých palet. Konstruktivní lahůdkou, ale i vyčerpávajícím a strach nahánějícím výkonem byla stavba 'posedu', který na sloupu držel bez jakékoli podpůrné konstrukce i bez fixace do samotného sloupu. Tento paradox vyvolával mezi festivalovými návštěvníky vzrušení i obavy. Hezkým naplněním scénického potenciálu 'čajového pavilonu' před festivalovým centrem byl okamžik, kdy si jej přivlastnilo několik místních romských dětí a začali v něm rapovat. Komičnost dodala situaci městská policie, která měla pocit, že musí mít akci pod kontrolou. Strážníci se tvářili vážně, podávali o dění hlášení do vysílačky, zatímco přítomné festivalové osazenstvo se dobře bavilo.

15. MFDF Ji.hlava (2011)

Festival slavil 15. narozeniny. Slavnostní atmosféru (ať už jde o slávu narozeninovou či „večírek na Titaniku“, v jehož duchu se nesl zahajovací večer a který metaforicky vznášel otázku, zda se společnost nenachází už v okamžiku po nárazu ledovce, zatímco si ale ještě – až na nemnoho jedinců – plně neuvědomuje nezadržitelnost katastrofy) jsme podpořili ošacením festivalových center. Pět budov, v nichž se festival odehrává, bylo oblečeno do 'večerních šatů'. Pro každou z nich byla 'střižena' látka s jiným dekorem. Největší róbu dostalo DKO (kulturní dům se dvěma velkými festivalovými kinosály). O málo menší byly šaty pro festivalové centrum v renesanční budově Oblastní galerie Vysočiny a také pro menší budovu galerie na Masarykově náměstí, která hostila výstavu nejkrásnějších festivalových plakátů z celého světa. Závoje dostala také menší festivalová kina Dukla a Diod. Šatičky oslavenkyně byly vzhledem k nutnosti vstupu ve správném místě podkasány. Bonusem pro Jihlavu byl decentní závojiček, do něhož byl tajemně zahalen tamější (ne)slavný Prior, který splnil účel vyprovokovat občanskou diskusi o věčnou kontroverzi budící stavbě.

Pro jihlavské občany méně zaznamenané, ale pro festival neméně významné byly opět veškeré dočasně budované interiéry: Festivalová kavárna v prostorách

▲ 15. MDFD:
Narozeninově
oděný DKO.
FOTO: MICHAL UŘEŠ

◀ 15. MDFD:
Šaty se během
větrného
zahajovacího
večera
dramaticky
nadouvaly.
FOTO: ANTONÍN
MATĚJOVSKÝ

15. MDFD: Festivalové centrum v ošacené Oblastní galerii Vysočiny. FOTO: MICHAL UŘEŠ

▲▲ 15. MDFD: Kino Dukla dostalo šatičky poněkud průhlednější. FOTO: MICHAL UŘEŠ

▲ 15. MDFD: Řidším závojkem se zahalilo také kino Diod. FOTO: MICHAL UŘEŠ

▲▲ 15. MDFD: Počítačová pracoviště v East Silver – filmovém tržišti. FOTO: MICHAL UREŠ

▲ 15. MDFD: Také jihlavský Prior se zahalil do jemného závoje a oslavil tak narozeniny festivalu. FOTO: ANTONÍN MATĚJOVSKÝ

15. MDFD: V „jeskyni“ Guest centra našel každý festivalový host svou poštovní schránku. FOTO: MICHAL UREŠ

šatny DKO a především prostory hlavního festivalového centra v budově OGV. V něm se nacházel – kromě další festivalové kavárny – především veškerý servis pro diváky (akreditace, dispečink ubytování apod.) a tradiční INDUSTRY zóna pro filmové profesionály. Velké recepční pulty dominující všem servisním oddělením byly souhlasně s charakterem exteriérů slavnostně přioděny do závojų. V interiérech se také decentně objevovala echa barevnosti a dekoru festivalového ošacení. Vše bylo podtrženo typografií stencilového písma. Výjimečné postavení měla organická stavba tvořená tisícovkou ‘message boxů’, tradičních poštovních schránek využívaných festivalovými hosty. Efekt velkého počtu stavebních prvků umožnil vytvořit jakousi jeskyni, která vrostla do jedné menší výstavní místnosti a byla součástí *Guest servisu*. Její prostor byl až magický. V podstatě primárně utilitární, ale, jak se ukázalo, pro scénování festivalového mumraje velmi efektivními, byly objekty vytvořené z velkých hranolů před všemi festivalovými centry. Umožňovaly jen tak posedět, dát si pohodlně něco k snědku, ale také rozehrát improvizovanou performanci...